DOMNIA LUI MIHAIL GR. STURDZA ILUSTRATĂ ÎN MEDALII

VALERIAN L. CIOFU

După șase decenii de la încetarea activității palatului monetăriei Moldovei de la Sadagura (1771—1774), medalistica Moldovei se reafirmă plenar imediat după reinstaurarea domniilor pămîntene manifestîndu-se ca una din laturile avîntului cultural și economic, comun dealtfel ambelor Principate Române, după scuturarea regimului fanariot (1711—1821) și încetarea administrației militare rusești (1828—1834).

Memorialiștii și istoriografii români și străini ai celei de a doua domnii pămîntene în Moldova, a lui Mihail Gr. Sturdza (1834—1849) au prezentat, chiar cu lux de amănunte, epoca respectivă prin prisma rolului nefast pe care domnitorul l-a jucat în finanțele țării, cu moralitatea publică a sa și a regimului său oligarhic, tributari încă obiceiurilor fanariote. Este meritul istoriografiei marxiste, ca dealtfel însuși a lui Karl Marx [1], de a fi evidențiat rolul domnitorului, de conivență cu curțile suzerană otomană și protectoare rusă, în reprimarea mișcărilor revoluționare de la 1846 și 1848 din Moldova.

Evidențierea forțelor motrice reale ale societății românești din acea epocă și intercondiționările acestora constituie o motivație suficient de complexă pentru a supune domnia pămînteană din Moldova, și nu numai pe domnitor, unor continue cercetări, chiar dacă obiectivul lor este mai restrîns, cum este medalistica, această subdisciplină a istoriei.

Pătura intelectuală și unii exponenți ai claselor avute ale Moldovei erau mai demult interesate în promovarea în principat a unor instituții de învățămînt superior național care să formeze cadrele necesare școlii, agriculturii, administrației și economiei.

La 16 iunie 1835, prin strădaniile deosebite ale lui Gheorghe Asachi, s-a inaugurat Academia de înalte studii din Iași, căreia i s-a conferit numele domnitorului, numindu-se Academia Mihăileană. Trei ani mai tîrziu s-a bătut o medalie jubiliară din cupru și cupru argintat de 40 mm diametru, care pe avers avea inscripția în limba română cu alfabet cirilic „Academiei Mihăilene, aniversală a inaugurărei" iar pe revers, între două ramuri de lauri închise de o stea cu raze, inscripția „Serbată în Iulie 1838". Această instituție de învățămînt superior a jucat un rol pozitiv în dezvoltarea culturii, economiei și vieții de stat a Moldovei și a întregii țări, prin numeroasele promoții de cadre superioare ce au ieșit de pe băncile sale, dintre care mulți s-au afirmat ca militanți de seamă pentru Unire și luptători pentru independență.

În anul 1910, sărbătorindu-se trei sferturi de veac de la fundarea Academiei Mihăilene și jumătate de veac de la fundarea Universității din Iași (1860), s-au bătut medalii jubiliare din argint, bronz aurit și bronz de 40 mm și de 62 mm diametru, cu toriță și fără, care pe avers prezintă efigiile lui Mihail Sturdza, Alexandru I. Cuza și Carol I și, circular, inscripția + Mihail Sturdza Vodă + Cuza Vodă, Carol I rege, iar pe revers este fațada universității noi din Iași (v. nota 2) și, circular, inscripția 75 ANI DE LA FUNDARIA ACADEMIEI MIHAILENE. 50 ANI DE LA FUNDARIA UNIVERSITAŢII IAŞI.

---

[1] K. Marx. *Însemnări despre Români*. Manuscrise inedite publicate de A. Oțetea și S. Schwann, București, 1964, p. 149—150.

Fig. 1. Medalia sărbătoririi a 3 ani de la inaugurarea Academiei Mihăilene. Iaşi 1838.

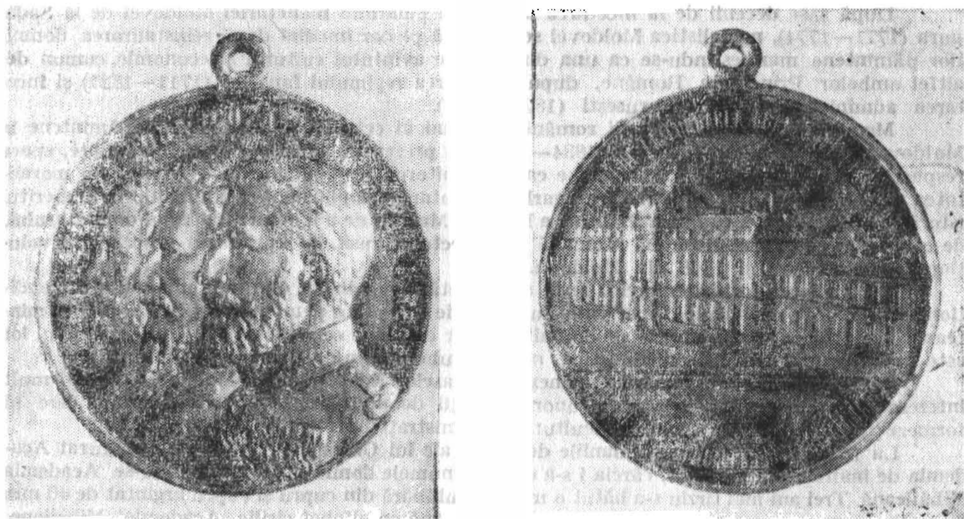

Fig. 2. Medalia sărbătoririi a 75 ani de la fundarea Academiei Mihăilene si a 50 ani de la fundarea Universităţii din Iaşi.

Medalia bătută in 1840, după toate aparenţele prin grija personală a domnitorului Mihai Sturdza, prezintă o importanţă particulară nu numai pentru medalistica şi heraldica Moldovei, ci — după părerea noastră — şi pentru instituţia domniei pămîntene şi prin aceasta pentru reafirmarea ideii de suveranitate la români.

Inspirată vizibil după monedele — medalii din aur bătute de Constantin Brâncoveanu[2] (în vederea sărbătoririi neîmplinite la 14 august 1714 a celei de a 60-a aniversări şi a celui de al 76-lea an de domnie,) medalia lui Mihail Sturdza este alcătuită după toate regulile heraldice europene. Pe avers este efigia spre dreapta a domnitorului, în stil clasic, fără nici o ornamentaţie, şi in jur, numele şi titulatura în limba latină : MICHAEL STURDZA PRINCEPS MOL-

[2] O. Iliescu, *Moneda în România*, Bucureşti, 1970, p. 23—24.

DAVIAE. Jos, între două steluțe, este milesimul 1840. Pe revers, circular inscripția : FUNDATOR UTILIUM PATRIAE INSTITUTORUM (fondatorul instituțiilor utile patriei) iar jos, între două steluțe, IASSIIS (Iași). Pe toată suprafața reversului este emblema de stat a Moldovei, alcătuită astfel : în centru, o eșarfă de hermină străjuită deasupra de o coroană mare, regală, închisă jos de o panglică pe care e deviza familiei Sturdza : UTROQUE CLARESCERE PULCHRUM (pretutindeni strălucește frumos). Sub coroana de suveran, pe hermină, este o coroană princiară, iar dedesubt un scut pe care stau alături în cartierul de onoare emblema, Țării Moldovei, capul de bour cu o stea deasupra, și în cartierul 2, emblema familiei Sturdza leul pe labele posterioare. Lateral acestei compoziții sînt 3 + 2 steaguri cu o stea și în completare apare clar steagul cu sfîntul Gheorghe călare, străpungînd balaurul. În partea inferioară sînt săbii, două sacalușuri, ghiulele și o tobă, adică însemnele tuturor unităților armatei țării Moldovei din acea vreme (infanteria, artileria, cavaleria și miliția). Medalia are diametrul de 52 mm și s-a bătut din aur, cupru și plumb ; exemplarul nostru prezentat în fig. 3 este din plumb.

Fig. 3. Medalia oficială Mihail Sturdza. Iași 1840.

Observăm așadar, introducerea în armoariile Țării Moldovei a unei coroane de suveran dublînd pe cea princiară, și a steagului cu sf. Gheorghe, care nu putea semnifica decît steagul lui Ștefan cel Mare. Menționăm că această medalie și această armoarie a Moldovei se publică la noi pentru prima dată ; ea este de o asemenea raritate, încît a scăpat a fi prezentată și în corpusul heraldicii românești publicat recent[3]. Medalia nu poartă numele vreunui gravor. Din studiul literaturii memorialistice privind domnia lui Mihail Sturdza, observăm că în anul 1840, doamna Smaranda născută Vogoride, a doua soție a domnitorului, a plecat la băi la Borsec în Transilvania, unde a însoțit-o mult timp și domnitorul, timp în care la Iași s-au început lucrările de mărire a palatului domnesc (mai tîrziu Seminarul Veniamin Costachi)[4]. Aceasta ne îndreptățește a presupune că acolo în Transilvania domnitorul a putut face cunoștință unui gravor ardelean sau imperial căruia i-a încredințat gravarea și baterea medaliei. (v. nota 3).

— O primă întrebare firească ce se naște din prezentarea acestei medalii este : ce instituții utile patriei au fost întemeiate în primii 6 ani ai domniei (între 1835 și 1840)

Cercetarea atentă a istoriei Moldovei evidențiază într-adevăr avîntul cultural și economic din această perioadă[5].

[3] Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, 1977 p. 82—125.
[4] C. Gane *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. III, Iași, p. 147.
[5] A. Oțetea ș.a., *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 950—1 002 ; C. C. Giurescu ș.a., *Istoria României în date*, București, 1972, p. 176—194.

Astfel :

1835 — înfiinţarea Academiei Mihăilene din Iaşi ;
— înfiinţarea uniunii vamale Moldo-valahă pe timp de 7 ani ;
1835 — 40 : modernizarea străzilor şi pavarea Iaşului, înfiinţarea serviciului de salubritate şi iluminat public în Iaşi, regularizarea Bahluiului, introducerea conductelor de fier pentru alimentarea cu apă a oraşului Iaşi ;
1836 — înfiinţarea conservatorului filarmonic dramatic din Iaşi (condus de Gh. Asachi, Vasile Alecsandri, Ştefan Catargi) ;
1837 — amenajarea portului Galaţi şi declararea lui ca port liber ;
— apare prima revistă literară, „Alăuta Românească" ;
1838 — înfiinţarea la Iaşi a primei biblioteci publice ;
— primul spectacol de operă cîntat de elevii conservatorului din Iaşi („Norma" de Belini) ;
1839 — apare periodicul „Foaie sătească a Prinţipatului Moldovei" (cu supliment pentru industrie, agricultură şi comerţ).
— se deschide la Iaşi prima expoziţie de plante şi flori exotice ;
1840 — apare la Iaşi „Arhiva românească" sub redacţia lui Mihail Kogălniceanu, prima revistă în limba română consacrată istoriei.
— Vasile Alecsandri debutează în teatru cu piesa „Francmazonul din Hîrlău", marcînd începutul activităţii Teatrului Naţional ;
— Sînt aduşi la Iaşi medici străini şi se încurajează în şcoli, formarea personalului medical românesc, necesar noilor spitale ;
— începe organizarea şi dotarea armatei naţionale;
— începe construirea unor şosele şi poduri între principalele oraşe ale ţării şi portul Galaţi, iar şantierul naval Galaţi lansează la apă în 1839—40 un număr de 17 vase navigînd sub pavilionul Moldovei ;
— începe reconstruirea palatului domnesc.

La acestea putem adăuga, circumscriind întreaga epocă a primelor domnii pămîntene, şi alţi indici ai dezvoltării economice a ţării, ca de exemplu :

— Numărul meşteşugarilor a crescut de la 5 080 în 1832 la peste 12 000 în 1847, construindu-se, în special după 1841, un însemnat număr de fabrici de hîrtie, conserve, bere, tutun, stearină, luminări, săpun, mori cu valţuri, macaroane, sticlă, cărămizi, utilaj agricol etc.

— Extracţia de sare a crescut de la 17—18 milioane ocale în 1810 la 20 milioane în 1852 din care 2/3 se exportau ;

— Numărul lucrătorilor la minele de sare, în aceeaşi perioadă a sporit de la 511 la 1 006;

— Extracţia de ţiţei creşte de la 2 841 hl în 1832 în ţinutul Bacău la 14 761 hl în 1849, numai într-un ocol al ţinutului Bacău ;

— Veniturile vămilor Moldovei au sporit de la 537 000 lei în 1836 la 1 156 367 lei în 1847 ;

— Exportul de cereale a sporit de la 396 vagoane în 1835—la 11 277 vagoane în 1847.

Pe plan social, ca elemente în progres se impun a se consemna doar : dezrobirea ţiganilor domneşti şi mănăstireşti (1844) şi creşterea ponderii meşteşugarilor şi negustorilor în oraşe. Astfel, în 1845 în primele 5 oraşe mari ale Moldovei (Iaşi, Botoşani, Galaţi, Roman, Bacău) familiile meşteşugarilor alcătuiau 30% iar, ale negustorilor peste 34% din totalul familiilor.

— O a doua întrebare ce se naşte este : cui a folosit această medalie oarecum oficială, căci ea reprezenta efigia şi titulatura domnitorului ca şi armoariile ţării ?

Noi opinăm că o asemenea medalie cu însemnele oficiale ale ţării putea fi folosită ca distincţie (recompensă) pentru merite deosebite în realizarea înfăptuirilor de importanţă naţională, ca de exemplu cele consemnate de istoria epocii respective. Ea a putut fi conferită şi unor personalităţi străine, ca semn al consolidării autonomiei şi instituţiei domniei pămîntene în Moldova, cunoscute fiind bunele raporturi politice pe care Mihail Sturdza le-a întreţinut şi cultivat permanent şi cu tact, atît cu curtea suzerană cît şi cu cea protectoare, de-a lungul îndelungatei sale domnii de 15 ani. Aceasta ar fi justificat şi baterea medaliei în aur. Unii cercetători pun apariţia coroanei regale de deasupra celei princiare din armoarii în legătură şi cu ambiţiile sale de a dobîndi şi scaunul domnesc al Munteniei, ceea ce ar justifica existenţa unor relaţii încordate cu Alexandru Ghica, domnitorul pămîntean al Munteniei, de-a lungul întregii sale domnii (1834—1842).

Remarcăm că însemnătatea acestei medalii pentru istoria noastră naţională constă şi în aceea că, nici unul din ceilalţi domnitori pămînteni, nici domnitorii Alexandru Ioan Cuza sau Carol I nu au avut aprobarea Porţii de a bate medalii, decoraţii sau monede cu efigie sau

monogramă, titulatură oficială și armoariile țării. A doua medalie, cu toate aceste însemne heraldice, ce aveau să simbolizeze deplina suveranitate de stat s-a bătut în 1878 după terminarea războiului de independență[6].

Medalia-decorație bătută în Muntenia de Barbu Știrbei la 1851 avea titulatura domnitorului și armoariile familiei sale (nu ale țării), iar efigia lipsea.

În anul 1842, medalistica Moldovei se îmbogățește prin medalia bătută de medicii Moldovei, în semn de omagiu domnitorului Mihail Sturdza pentru organizarea așezămintelor spitalicești în Moldova. Medalia este din aur, argint sau aramă, de 48 mm diametru. Pe avers prezintă profilul spre stînga al domnitorului și, circular, inscripția în limba latină: MICHAELI GR. STURDZA PRINC., MOLDAVIAE (Lui Mihail Grigore Sturdza, Principele Moldovei). Jos, este numele gravorului: C. Voigt. Reversul prezintă pe zeița sănătății, Hygea, lîngă un trepied în jurul căruia se încolăcește șarpele. Circular, inscripția în limba latină: XXI MILLIA SANATORUM TIBI SOTERIA FERUNT (Douăzeci și una de mii de sănătoși îți datoresc însănătoșirea); iar jos, sub o linie, inscripția în limba latină: A MEDICIS MOLDAVIAE/MDCCCXLII, (Din partea medicilor Moldovei 1842*).

Fig. 4. Medalia medicilor Moldovei. Iași 1842.

Cronicile vremii consemnează că Doamna Smaranda, după îndelungate tratamente medicale la Iași, în 1842, a plecat din martie pînă în septembrie pentru a urma tratamente medicale și la Viena, unde Mihail Sturdza a plecat la 3 mai pentru a o însoți pînă la înapoiere. Probabil că acolo domnitorul a făcut cunoștința gravorului C. Voigt, căruia i s-a încredințat gravarea medaliei medicilor Moldovei. Pe lîngă valoarea documentară, această medalie prezintă și o valoare artistică remarcabilă.

Anii 1846—47 au cunoscut un eveniment cultural deosebit: vizita în Țările Române a artistului maghiar de renume mondial Franz Liszt. Compozitor, pianist, dirijor, pedagog și muzicolog, întemeietor și apoi președinte al Academiei de muzică din Budapesta, Franz Liszt (1811—1886) a făcut călătorii de studii și a dat concerte în majoritatea țărilor Europei, creîndu-și relații cu oamenii de artă, cu personalități politice și cu marele public[7].

Itinerariul său pe pămîntul românesc începe la 1 noiembrie 1846 la Timișoara, cînd avea vîrsta de 35 de ani și se termină în luna mai 1847. În tot acest timp, Liszt a dat 21 concerte la Timișoara, Lugoj, Arad, Sibiu, Cluj, Aiud, București, Iași, Cernăuți, Mircești, fiind primit pretutindeni cu o deosebită căldură și o mare admirație. De la Sibiu pînă la Mircești, Liszt și-a adunat elemente folclorice pentru „Rapsodia Română“, partitură descoperită la Weimar, după primul

---

[6] Valerian L. Ciofu, *Războiul de independență a României ilustrat în medalii, decorații și plachete*, în „Cercetări istorice“, VII, Iași, 1977, p. 373—374.

[7] *La Grande Enciclopedie*, tome 22, Paris, 1901, p. 330.

război mondial, de muzicologul român Octavian Beu și interpretată pentru prima dată la noi în țară de Aurelia Cionca, la 17 decembrie 1931. Pictorul român Carol Popp de Szatmary i-a făcut lui Liszt la plan, o acuarelă nedatată, despre care unii cercetători susțin că a fost realizată la unul din concertele date la Iași, alții susțin că provine de la prima întîlnire a lui Lizst cu Szatmary din Italia. La Iași, Liszt a dat 3 concerte, la 18, 21 și 24 ianuarie 1847. Primul concert a fost susținut de Liszt la casa lui Alecu Balș visternicul, care era considerată salonul literar al Moldovei, unde odinioară și-a citit și Vasile Alecsandri doinele lui, iar acum Liszt a făcut cunoștință cu Gheorghe Asachi, Costache Negri și Alexandru Flechtenmacher.

Ultimul concert a fost susținut în sala Teatrului nou care tocmai fusese inaugurat cu cîteva zile înainte[8]. În amintirea acestui eveniment artistic, la Iași s-a bătut o medalie memorială din aramă și din plumb de 36 mm diametru, care prezintă inscripția pe avers : Liszt la conțertul/ dat/în Iași/pe Teatrul nuou/, iar pe revers : în/11 Ianuarie/1847. (v. nota 4).

Fig. 5. Medalia vizitei lui Franz Liszt la Iași. 1847.

De la Iași, Liszt pleacă în Rusia, unde în februarie 1847 concertează la Kiev și în aprilie la Lemberg, apoi se îndreaptă din nou spre Moldova. La 23 Mai 1847 Liszt este la Cernăuți, apoi la Mircești și Iași, de unde, prin Galați se îndreaptă spre Constantinopol. Cînd a poposit în casa lui Vasile Alecsandri de la Mircești, Liszt a dorit să asculte un taraf de lăutari ; a fost adus atunci de la Iași taraful lui Barbu Lăutaru care a interpretat, cu virtuozitate, mai multe cîntece populare românești fără nici o partitură. Înainte ca Liszt să interpreteze la vioară cîteva melodii, el i-a zis lui Barbu Lăutaru :

— Tu m-ai făcut să înțeleg întreaga ta muzică ; acum te rog ascult-o și pe a mea[9].

LE RÈGNE DE MIHAIL GR. STURDZA ILLUSTRÈE PAR DES MÈDAILLES

Résumé

L'auteur présente les médailles frappées par la Principautée Roumaine de la Moldavie pendant le deuxième règne autochtone installé depuis 1834, etroitement liées aux événements culturels, politiques et sociaux du payx. Certaines médailles très rares sont publiées et largement commentées pour la première fois.

[8] Theodor Balan, *Franz Liszt*, București, 1963, p. 112—349.
[9] Julius Kapp, *Liszt*, Stuttgart—Berlin, 1924 p. 110.

Liste des figures